

ORZECZNICTWO TRYBUNAŁU KONSTYTUCYJNEGO ZBIÓR URZĘDOWY

Seria B

Warszawa, dnia 24 marca 2016 r.

Pozycja 257

POSTANOWIENIE

z dnia 16 marca 2016 r.

Sygn. akt Ts 299/15

Trybunał Konstytucyjny w składzie:

Małgorzata Pyziak-Szafnicka – przewodnicząca
Leon Kieres – sprawozdawca
Stanisław Biernat,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym zażalenia na postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z 22 grudnia 2015 r. o odmowie nadania dalszego biegu skardze konstytucyjnej W.S.,

p o s t a n a w i a:

nie uwzględnić zażalenia.

UZASADNIENIE

W skardze konstytucyjnej z 24 sierpnia 2015 r. (data nadania) W.S. (dalej: skarżący) wniósł o zbadanie zgodności art. 72 § 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U.88.553, ze zm.; dalej: kk) z art. 2 w zw. z art. 32 ust. 1 i art. 64 ust. 1 i 2 Konstytucji.

Skarga konstytucyjna została wniesiona na podstawie następującego stanu faktycznego. Wyrokiem z października 2014 r. Sąd Rejonowy w B. uznał skarżącego za winnego popełnienia m.in. czterech przestępstw z art. 286 § 1 kk w czynie ciągłym i wymierzył mu za wszystkie popełnione przestępstwa karę łączną grzywny w wysokości 100 stawek dziennych, ustalając wysokość jednej stawki na kwotę 10 zł, jak też karę łączną 1 roku i 8 miesięcy pozbawienia wolności, której wykonanie warunkowo zawiesił na okres próby wynoszący 3 lata. Jednocześnie sąd zobowiązał skarżącego na mocy art. 72 § 2 kk do naprawienia wyrządzonej szkody przez zapłatę 79 782,46 zł na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w T. w terminie jednego roku od uprawomocnienia się orzeczenia. Po rozpoznaniu apelacji wniesionej przez skarżącego od orzeczenia sądu I instancji Sąd Okręgowy w T. wyrokiem z maja 2015 r. utrzymał w mocy zaskarżone rozstrzygnięcie. W uzasadnieniu wskazał m.in. na brak podstaw do odmiennego definiowania szkód wynikających z popełnienia przestępstwa oszustwa polegającego na wyłudzeniu świadczeń z ubezpieczenia społecznego i polegającego na wyłudzeniu innej kategorii należności.

Z wydaniem przywołanych rozstrzygnięć skarżący wiąże naruszenie zasady równości ze względu na odmienne uregulowanie sytuacji podmiotów, na których obowiązek zwrotu nienależnie pobranych świadczeń został nałożony na podstawie decyzji ZUS, i sytuacji podmiotów, na których ten obowiązek nakładany jest wyrokiem sądu karnego z tytułu orzeczonego środka probacyjnego. Zdaniem skarżącego sytuacja tych podmiotów powinna być podobnie uregulowana, dlatego że w obu wypadkach nałożenie obowiązku naprawienia szkody na-

stępuje na podstawie orzeczenia właściwego organu państwa i ma na celu zrekompensowanie ZUS uszczerbku majątkowego powstałego na skutek wypłacenia nienależnego świadczenia rentowego. Ponadto – według skarżącego – obowiązek ten związany jest *de facto* z zaistnieniem analogicznych przesłanek. Naruszenie zasady równości polega zatem – w jego ocenie – na tym, że kwota zwrotu nienależnie pobranych świadczeń wynikająca z obowiązku orzeczonego na podstawie ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U.2015.748, ze zm.; dalej: ustawa o emeryturach i rentach z FUS) ograniczona jest do sumy nieprzekraczającej wartości świadczeń pobranych za okres dłuższy niż 3 lata, natomiast obowiązek naprawienia szkody wyrządzonej przestępstwem orzeczony przez sąd karny polega na naprawieniu jej w rzeczywistej wielkości.

W dalszej części uzasadnienia wniesionej skargi konstytucyjnej skarżący wskazuje na tożsamość – przynajmniej przedmiotową – przesłanek nałożenia obowiązku zwrotu nienależnie pobranych świadczeń przez ZUS i w drodze wyroku karnego. Twierdzi w związku z tym, że skoro obowiązek ten aktualizuje się w przedmiotowo tożsamych sytuacjach, to nie ma obiektywnych podstaw do jego różnicowania pod względem czasowym lub kwotowym w zależności od trybu, w jakim jest nakładany, i od organu, jaki go nakłada.

Według skarżącego zakwestionowany przepis narusza także zasadę państwa prawa. Mając na względzie obowiązywanie regulacji art. 138 ust 4 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, która ogranicza kwotę zwrotu nienależnie pobranych świadczeń, obywatel ma prawo oczekiwać – w jego przekonaniu – że znajdzie ona zastosowanie do całokształtu jego sytuacji prawnej w każdym wypadku, niezależnie od tego, jakie organy i w jakim trybie będą tę sytuację poddawać ocenie. W jego ocenie obowiązek naprawienia szkody orzekany na podstawie art. 72 § 2 kk nie różni się niczym od obowiązku naprawienia szkody nakładanego tytułem środka probacyjnego na podstawie art. 46 kk. W obu bowiem wypadkach obowiązek ten znajduje uzasadnienie (zakorzenienie) w przepisach prawa materialnego, a dokładnie w ustawie o emeryturach i rentach z FUS. Skarżący twierdzi w tym stanie rzeczy, że z tego względu zakres podmiotowy, przedmiotowy, czasowy i kwotowy tego obowiązku powinien być w obu wypadkach tożsamy. Zarzuca on przy tym Sądowi Najwyższemu, że przez ugruntowaną linię orzecniczą wbrew woli ustawodawcy wyłącza możliwość ograniczenia obowiązku zwrotu nienależnie pobranych świadczeń, podczas gdy ten obowiązek jest limitowany przez ustawodawcę w przywołanym przepisie ustawy o emeryturach i rentach z FUS w sposób kategoriyczny.

In fine wniesionej skargi konstytucyjnej skarżący wskazał także na naruszenie jego praw majątkowych przez rozszerzenie zakresu obowiązku zwrotu nienależnie pobranego świadczenia. Jego zdaniem: „W myśl Konstytucji państwo winno wszakże chronić obywateli przed doznawaniem przez nich uszczerbków majątkowych, a nie poprzez bezpodstawne różnicowanie ich sytuacji powodować zwiększanie ciężaru ich obciążeń finansowych”.

Skarżący wniósł ponadto o wstrzymanie wykonania wyroku Sądu Okręgowego w T. z maja 2015 r. i poprzedzającego go wyroku Sądu Rejonowego w B. z października 2014 r. Wskazał, że nie ma możliwości wykonania nałożonego nań obowiązku, co sprawia, że istnieje możliwość wszczęcia w jego sprawie postępowania w przedmiocie zarządzenia wykonania warunkowo zawieszanej kary pozbawienia wolności.

Postanowieniem z 22 grudnia 2015 r. Trybunał Konstytucyjny odmówił nadania skardze dalszego biegu ze względu na oczywistą bezzasadność podniesionego w niej zarzutu. Wskazał w nim, że w jego ocenie nie ma podstaw do wprowadzenia nakazu jednakowego traktowania osób, które pobrały świadomie nienależne im świadczenie, oraz osób, które dopuściły się przestępstwa opisanego w art. 286 § 1 kk i działając z zamiarem bezpośrednim wyłudziły nienależne im świadczenie. Podkreślił przy tym, że czym innym jest cywilnoprawny obowiązek zwrotu nienależnie pobranego świadczenia ciążyący na tej pierwszej kategorii osób, a czym innym nałożony na sprawcę przestępstwa obowiązek naprawienia wyrządzonej

jego czynem szkody.

W zażaleniu złożonym na powyższe postanowienie skarżący zakwestionował stanowisko Trybunału Konstytucyjnego, zgodnie z którym obowiązek naprawienia szkody ma charakter penalny, „a przez to i kształtujący zachowania skarżącego *pro futuro*”. Przeciwnie takiej interpretacji przemawia – zdaniem skarżącego – stanowisko Sądu Najwyższego, w świetle którego obciążenie tym obowiązkiem ma na celu nie powiększenie dolegliwości, ale naprawienie szkody, jaką pokrzywdzony w rzeczywistości poniósł w wyniku przestępstwa. Co istotne – jak podnosi – probacyjny charakter przedmiotowego obowiązku nie może stanowić uzasadnienia dla poszerzenia jego zakresu kompensacyjnego. Ten zakres zawsze powinien być ograniczony limitowany do rzeczywistej szkody, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej.

Takim przepisem szczególnym, jak wskazuje, jest art. 138 ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, który *de facto* właśnie limituje zakres odpowiedzialności świadczeniobiorcy. W przekonaniu skarżącego okoliczność, że obowiązek zwrotu nienależnie pobranych świadczeń nakładany jest w postępowaniu karnym w formie obowiązku probacyjnego naprawienia szkody nie powinna prowadzić do zwiększenia jego ciężaru, albowiem za takim zróżnicowaniem nie może przemawiać fakt skazania zobowiązanego wyrokiem karnym. Podstawy nakładanego zgodnie z art. 72 § 2 kk obowiązku naprawienia szkody są *de facto* tożsame z podstawami dochodzenia przez ZUS zwrotu nienależnie pobranych świadczeń. Jeżeli zatem świadczeniobiorca celowo wyłudził świadczenia rentowe, co zazwyczaj jest równoznaczne z wypełnieniem przez jego zachowanie znamion np. oszustwa, to, w ocenie skarżącego, brak jest podstaw do różnicowania zakresu obowiązku zwrotu nienależnie pobranych świadczeń w zależności od tego, czy doszło do skazania za popełnione przestępstwo, czy też nie.

Trybunał Konstytucyjny zważył, co następuje:

Na podstawie art. 138 w zw. z art. 139 ustawy z 25 czerwca 2015 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz.U.1064, ze zm.; dalej: ustawa o TK z 2015 r.) z 30 sierpnia 2015 r. utraciła moc ustawa z 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz.U.102,643, ze zm.; dalej: ustawa o TK z 1997 r.). Zgodnie z art. 134 pkt 1 ustawy o TK z 2015 r. w sprawach wszczętych i niezakończonych przed dniem wejścia w życie ustawy w postępowaniu przed Trybunałem w zakresie dotyczącym wstępnego rozpoznania stosuje się przepisy dotychczasowe, tzn. przepisy ustawy o TK z 1997 r. Rozpatrywana skarga konstytucyjna została wniesiona przed dniem wejścia w życie ustawy o TK z 2015 r., dlatego do jej wstępnej kontroli zastosowanie mają przepisy ustawy o TK z 1997 r.

Zgodnie z art. 36 ust. 4 w zw. z art. 49 ustawy o TK z 1997 r. skarżącemu przysługuje prawo wniesienia zażalenia na postanowienie Trybunału Konstytucyjnego o odmowie nadania dalszego biegu skardze konstytucyjnej. Trybunał, w składzie trzech sędziów, rozpatruje zażalenie na posiedzeniu niejawnym (art. 25 ust. 1 pkt 3 lit. b w zw. z art. 36 ust. 6 i 7 oraz w zw. z art. 49 ustawy o TK z 1997 r.). Trybunał Konstytucyjny bada w szczególności, czy w zaskarżonym postanowieniu prawidłowo stwierdził istnienie przesłanek odmowy nadania skardze dalszego biegu. Oznacza to, że na etapie rozpoznawania zażalenia Trybunał analizuje przede wszystkim te zarzuty, które mogą podważyć trafność ustaleń przyjętych za podstawę zaskarżonego rozstrzygnięcia.

Trybunał stwierdza, że zaskarżone postanowienie jest prawidłowe, a argumenty przedstawione w zażaleniu nie podważają zasadności ustaleń dokonanych w tym postanowieniu.

Trybunał Konstytucyjny w postanowieniu o odmowie nadania skardze dalszego biegu stwierdził, że zarzut naruszenia zasady równości w zakresie ochrony praw majątkowych jest oczywiście bezzasadny, albowiem skarżący nie wykazał, aby podmioty, które świa-

domie pobrały nienależne świadczenia i zostały zobowiązane do ich zwrotu na podstawie przepisów ustawy o emeryturach i rentach z FUS i podmioty, które, pobierając to świadczenie, dopuściły się przestępstwa opisanego w art. 286 § 1 kk i wobec których został orzeczony obowiązek naprawienia szkody, były podmiotami podobnymi w rozumieniu art. 32 ust. 1 Konstytucji.

Trybunał Konstytucyjny podziela pogląd wyrażony w zaskarżonym orzeczeniu, zgodnie z którym czym innym jest nałożony na sprawcę cywilnoprawny obowiązek zwrotu nienależnie pobranego świadczenia a czym innym obowiązek probacyjny orzeczony wobec sprawcy przestępstwa. Podkreślić należy przy tym, że Trybunał nie przyjął, iż celem nałożenia tego obowiązku na sprawcę przestępstwa ma być zwiększenie jego dolegliwości, jak wskazał skarżący we wniesionym zażaleniu, tylko podkreślił, że ma on za zadanie oddziaływanie wychowawcze na skazanego. W tym kontekście zwrócić należy uwagę na okoliczność, że niewykonanie przez sprawcę nałożonego na niego obowiązku naprawienia szkody może spowodować wydanie zarządzenia o wykonaniu warunkowo zawieszanej kary pozbawienia wolności, co także stanowi argument przemawiający za odmiennym charakterem cywilnoprawnego obowiązku od charakteru środka probacyjnego.

Niezasadne jest także twierdzenie przedstawione we wniesionym zażaleniu, zgodnie z którym podstawy nakładanego obowiązku naprawienia szkody w świetle art. 72 § 2 kk i art. 138 ustawy o emeryturach i rentach z FUS są identyczne. Do nałożenia obowiązku naprawienia szkody orzekanego jako środek probacyjny konieczne jest nie tylko udowodnienie, że doszło do świadomego wprowadzenia w błąd organu rentowego, ale i że nastąpiła realizacja pozostałych znamion przedmiotowych i podmiotowych typu opisanego w art. 286 kk, jak też innych przesłanek uznania danego zachowania za przestępne.

Zdaniem skarżącego art. 138 ustawy o emeryturach i rentach z FUS stanowi przepis szczególny w stosunku do art. 72 § 2 kk. Skoro zatem ogranicza on zakres obowiązku zwrotu nienależnie pobranych świadczeń to uzasadnia to orzeczenie na podstawie art. 72 § 2 kk obowiązku naprawienia szkody w tym zawężonym *de facto* zakresie. Trybunał zwraca jednak uwagę, że gdyby przychylić się do powyższej tezy, to należałoby też przyjąć, że wniesiona skarga jest skargą na stosowanie prawa, tj. nieprawidłowe wyliczenie przez organ sądowy wysokości kwoty zwrotu z tytułu obowiązku naprawienia szkody. Rozpoznanie tak sformułowanego zarzutu zaś wykracza poza zakres kompetencji Trybunału Konstytucyjnego.

Reasumując, należy przypomnieć, że rozpoznanie skargi konstytucyjnej jest dopuszczalne w sytuacji, w której skarżący uprawdopodobni naruszenie przysługujących mu praw konstytucyjnych. We wniesionej skardze skarżący podstawy do jej wniesienia upatrywał w naruszeniu zasady równości w zakresie ochrony praw majątkowych. Zdaniem Trybunału Konstytucyjnego tak sformułowany zarzut jest oczywiście bezzasadny, jako że sytuacja osoby, która uzyskała nienależnie pobrane świadczenie nawet na skutek świadomego wprowadzenia organu rentowego w błąd nie może być uznana za tożsamą z sytuacją osoby, której zachowanie wypełnia znamiona czynu z art. 286 kk i która została za nie skazana na karę pozbawienia wolności, zawieszoną pod „warunkiem” m.in. naprawienia wyrządzonej przestępstwem szkody. Nie ma zatem podstaw, aby wprowadzić zasadę jednakowego traktowania w tych dwóch przypadkach osób, które nienależnie pobrały świadczenie.

Wziąwszy powyższe pod uwagę, Trybunał Konstytucyjny uznał za w pełni uzasadnione postanowienie z 22 grudnia 2015 r. o odmowie nadania dalszego biegu analizowanej skardze konstytucyjnej i nie uwzględnił zażalenia złożonego na to postanowienie.